

ВЛАДКА КРАЧУНОВА БОЯДЖИЕВА

(историята е споделена от Стефан Саранеделчев, внук на Владка Бояджиева, и е публикувана в книгата “Хроника на част от Стайковския род”)

Владка е родена на 14.11.1881 г. в махала Балинска на с. Осиковица. Баща ѝ – Крачун Донов Пешков е роден в същата махала на селото през 1859 г., а почива на 02.09.1930 г. Майката на дядо Крачун е била родом от с. Джурово, а бащата и дядо му също са от махала Балинска. Майката на Владка е Неда Крачунова Донова (по баща Лакова). Родена е през 1859 г. в Етрополе с баща Васил и майка Тота. Почива на 13.10.1931 г.

Баба е кръстена Владка, но още от малка родителите и близките започват да я назовават Вата. Подобни съкращавания на имена са били характерни не само в Осиковица, но и в околните села. Например от книгата на Стефан Иванов може да се разбере, че често на Дина са казвали Дица, на Илия – Ишко, на Влад – Лако, на Петър – Пеко, на Костадинка – Гина и пр. Подобни съкращавания на имена има и при децата на Георги и Владка Бояджиеви. Второто им дете Димитра, започват да назовават Дица, шестото дете Параскева – Пенка, по-малкия им син Кирил дълго време назовават Кито, а дъщерята Неда – Нека. Свикнала от съвсем малка да чува съкратеното си име, когато започва първо отделение и учителят ѝ започнал да пита всяко дете как се казва, тя отговорила – Вата. Той се изненадал, защото до този момент не е чувал подобно име и заявил „Що за име е това? Аз ще ти казвам Ивана.“ Така през всичките ученически години, нейните учители и съученици я назовават Ивана. Така е отразена и в училищните документи. По същия начин много съселяни включително и бъдещият ѝ съпруг - Георги започват да я назовават. Поради това, вероятно прави впечатление, че с това име Георги се обръща към нея в своите писма. В действителност, ако се направи справка в трудовете на известния наш специалист по ономастика Стефан Илчев (*Вж. стр. 33 от „Речник на личните и фамилни имена у българите“ с автор Стефан Илчев, изд. 2012 г.*), името Вата е производно от съкратената основа „ва“ на името Иван (Ивана). Може би нейният учител е имал някакви познания в тази насока и не е случайно да започне да я назовава Ивана. След сключване на брак с Георги, според тогавашните традиции трите ѝ имена стават ВЛАДКА ГЕОРГИЕВА СТАЙКОВА. (по имената на съпруга и свекъра ѝ). По този начин е изписана и в лична карта от 1942 г., въпреки че много преди това в много документи и писма се изписва ВЛАДКА ГЕОРГИЕВА БОЯДЖИЕВА (с фамилията, която вече съпругът ѝ, а и всички техни деца вече използват). Съгласно приетите през 1952-53 г. нови нормативни актове имената ѝ се променят на ВЛАДКА КРАЧУНОВА БОЯДЖИЕВА (съответно презимето е на нейния баща, а фамилията е утвърдената на нейния съпруг по занятието му).

Владка има само една, по-малка от нея сестра – Бона, която е била омъжена за Марин Нинов, родом също от Осиковица. Тяхната майка – баба Неда (Крачуница) е била природно интелигентна жена, с добро за времето си образование. В процеса на писане на тази книга, внучката ѝ Бонка В. Михайлова сподели, че знае от своята майка, че баба Неда е била известна в Осиковица, като жена с гражданско възпитание и обноски. Държала е нейните дъщери да бъдат старателни ученички и да растат като девойки с добро, културно поведение към близките и околните хора. Владка въпреки, че е била отлична ученичка, след прогимназиалното си образование не продължава да

учи. Омъжва се рано, едва 20-годишна и на 25. 10.1902 г. (стар стил) ражда първото си дете - Стайко, второто – Димитра на 27.09.1904 г., третото – Неда на 15.02.1907 г., четвъртото – Кирил на 22.11.1909г., петото – Елена на 04.03.1912 г., шестото – Параскева на 09.01.1915 г., седмото - Бонка на 10.04.1918 г. (нов стил) и осмото, последно дете – Веселина на 25.10.1920 г. (н. стил). Всичките си деца ражда живи, здрави, отглежда ги с радост, с любов, макар с много трудности през военните и следващите години, когато немотията е била чест „гост“ на семейството. От разкази на нейните дъщери може да се направи извод, че децата ѝ винаги са били добре нахранени и хубаво облечени с дрешки, които майка им е шиела.

Внучката ѝ Бонка Василева Михайлова (р.1933 г.) в спомен за баба Вата (както ние, повечето от внуците я назовавахме) пише: *„На 80 година ми се струва, че най-хубавото местенце, което съм виждала през живота си бе бабиното дворче. Къщата бе стара, но много интересна. От тротоара на главната осиковска улица през голяма врата се влизаше в дюкяна – място, много интересно. Имаше рафтове, а по тях останали кутии от боя, кантар, малки ламаринени бидончета... В югоизточния ъгъл на големия дюкян имаше много малка стаичка, в която се влизаше през плъзгаща врата. Там имаше интересни „ценности“: сандък с парцалки, разни изоставени неща... По средата на южната страна на дюкяна се слизаше по 2-3 стъпала и през втора врата се влизаше в мазе. По майкини думи е било истински хладилник. В него са съхранявали каченце със сирене и всичко, от което се е изхранвало семейството. Вляво от мястото, което водеше към мазето имаше дървено стълбище, което водеше до стаята, където живееха всички лели. В дясно от горната част на стълбището имаше площадка, която се намираще над мазето. Това бе малко вътрешно „балконче“, което гледа към дюкяна, който преди да стане магазин за бои е бил кръчма и на това балконче е свирела музика за клиентите. От дюкяна имаше 4-та врата, която водеше към двора. Баба беше Голям Човек, с главна буква. Не знам какво не можеше тази слабичка, малка женичка. Отгледала осем деца. Всички с добро здраве. Дворът в Осиковица бе застлан с калдъръм и в него цъфнали цветя – калдъръмчета...“*

Тук писменият спомен на каква Бонка е прекъснат. В придружаващо писмо, с който ми го изпраща пише *„Стефко, аз бях замислила нещо, но след това, което ни се случи през 2014 г. се отказах от всичко.“* Ще се помъча, с онова, което моята майка ми е разказвала, с начертана от нея скица на къщата, данни от някои документи и донякъде с мои спомени да допълня написаното от каква Бонка. Първо - за къщата: както писах и по-горе, Стайко Цолов прави къщата в средата на 60-те години на XIX век, в двор, в горния край на селото, край току-що прокараното ново шосе идващо от Русе за София. По това време шосето се очертава като главна улица на селото. Подобни на къщата на Стайко Цолов е имало още няколко в Осиковица и почти всички край главната улица. Къщата бе на гредоред, но с много дебели, дъбови греди, скрепени без да се използват железни гвоздеи и скоби, а само с дървени сглобки. Покривът бе от каменни плочи. От роднини знам, че последната запазена типова къща, като тази на Ст. Цолов е била собственост на Димитър Цанков, в долния край на селото, но и тя вече е съборена. Една от типовите къщи, построена от Цветко Станюв е била съседна от запад на Ст. Цолов. По-късно дворът и къщата на Цв. Станюв са наследени от сина му Георги (1868-1920 г.) и жена му Вуна, после от дъщеря им Зака, внучката Пеца със съпруг Стефан Маринов Цацов. Къщата на Цв. Станюв е съборена през 1958 г. и на

която майки ми в своята скица е обозначила като кухня. В северозападния ѝ ъгъл е имало камина. На северната стена е имало прозорец, а на източната - полица, на която са били поставяни паници, сахани, медници с вода и други съдове. От същата страна е и вратата, през която се влиза откъм двора. Това става по стълбище, после по сундурма с дървена ограда. По времето, когато аз като по-големичък пребивавах в Осиковица (1959 г. и 1960 г.) в тази стая имаше легло, на което спях, а вместо камина бе инсталирана печка. Полица със съдове нямаше, защото за кухня вече се използваше помещение в по-малката къщичка, за която ще пиша по-долу. От втората стая се влизаше в още едно, по-малко помещение. В скицата майка ми е отбелязала, че е „дрешник“. Това помещение имаше две прозорчета – от северна и западна страна. По времето, когато съм бил в Осиковица там освен добре скътани и подредени черги, завивки и дрехи имаше легло, което заемаше почти цялата останала площ.

Второ – за двора: От изток граничеше с двора и къщата собственост навремето на Нешо Цолов – брат на Стайко Цолов. По-късно този имот е наследен от най-големия син на Нешо – Тодор Нешов, за който писах много неща в предходната част на книгата. Дворът на дядо Георги и баба Владка граничеше освен с главната улица (от юг) и с друга улица (от север). Откъм главната улица имаше висока над 2 м. и широка близо 3 м. дървена дворна врата. В нея бе вградена по-малка вратичка за всекидневно влизане- излизане. Като се влезеше в двора, голямата къща се падаше от ляво, а от дясно имаше по-малка (по документи - 20кв.м.), ниска къща, също с покрив от каменни плочи, строена от дядо Стайко Цолов, по времето, когато и голямата. Тя бе разделена на две помещения. Първото бе истинска старинна българска кухня, с пръстен под, огнище (камина, баджа), на което висеше желязна верига. Край него пиростия и струва ми се печка, а до тях ниска маса (паралия), трикраки столчета, многобройни полици, на които имаше всички възможни домашни съдове. Край северната стена имаше огромен сандък с капак, на който казваха „хамбара“ и там се съхраняваше брашното. Възможно е да е имало и други подробности, но аз само това си спомням. На източната стена на първото помещение имаше врата, от която се влизаше във второто, което по площ бе равно на първото, но бе една хубава, малка стая, където през 50-те години на миналия век живееха баба и дядо. От южната страна, към улицата имаше прозорец с железни пръчки и капаци, които вечер се затваряха отвътре и залостваха. Обзавеждането на тази стаичка бе скромно. Спомням си, че имаше двойно дървено легло, голям сандък (в който, както пиша във въведението е имало писма и разни други книжа), друг скрин за дрехи, полица, на която бяха наредени вестници и книги, от които помня дебела библия. На източната стена имаше икони и кандило. Стаичката бе много чиста, подредена и ухаеше винаги на билки и ошав.

Дворът бе от две части: преден и заден (стопански). Предният, където бяха двете къщи стигаше до около 5-6 метра северно от голямата къща. Между къщите дворът бе постлан с калдъръм, за който пише каква Бонка. Край източната ограда имаше сайвант с няколко дълги, тесни стаички с малко по-широк сачак от запад. Доколкото ми е известно в миналото той също се е ползвал за бояджийския занаят упражняван от семейството, но моите спомени от 50-те години са, че там имаше множество стари вещи, между които и излезлият от употреба, купен от вуйчо Кирил през 30-те години негов мотоциклет. Като се изключи калдъръмът, останалата част на предния двор бе прекрасна цветна градина, създадена и поддържана от баба. Какви ли разкошни, хубави и ухаещи цветя нямаше там?! През лятото най-красиви бяха различните видове

далии, на които в Осиковица казват „гергини“, а в Казанлък – „ялдъзи“. В предния двор, северно от голямата къща имаше и кладенец (геран), а до него голямо дърво – ябълка от местен, осиковски, много вкусен сорт. Предният двор бе отделен от задния (стопанския) с дървен стобор. По средата имаше вратник. В задния двор имаше обори и над тях плевня, с покрив от каменни плочи, строени навремето от Стайко Цолов. В резултат на част от делата заведени от Цоло (по-големия брат на дядо Георги) за делба на недвижимите наследствените имоти на Стайко Цолов, двете къщи, описани по-горе, дворът, плевнята и сайвантът са обявени на публична продажба. С протокол от 28.11.1928 г. Орханийският съдия-изпълнител възлага описаните имоти на купувача - сънаследник Георги Стайков Цолов (Бояджиев) за дадената от него най-висока цена, а именно 27 500 лв. По-късно Георги Стайков построява, в северната част на стопанския двор нови стопански помещения, включително кошара с покрив от керемиди, предназначена за отглежданите от семейството овце. В задния стопански двор се влизаше от северната улица, през широка, но ниска врата.

Трето - за баба: Помня баба Вата от началото на 50-те години на ХХ в., когато бе прехвърлила 70-годишна възраст. Явно е, че не бе едра жена, но ми се струва, че като повечето селски жени от онова време, отрудени от всекидневния труд, започнал от най-ранна възраст, се бе смалила и преждевременно остаряла. Изречението написано от кака Бонка, че *„баба беше Голям Човек, с голяма буква“* обобщава всичко, което може да се напише за нея. Действително и в моите спомени, както в спомените на кака Бонка, баба бе всеможеш, всераздаващ се, грижовен човек. Бил съм при нея на село все през лятото, когато зората настъпва рано, но баба винаги станала по тъмно, замесила и опекла в подниците хляб, сварила млякото, сготвила вкусни и превкусни ястия и отишла вече в задния двор да обгрижва животните. Когато аз стана от сън, тя се прибира и с топлия си глас ме приканва да закуся. В ушите ми още звучат ласкавите думи *„Хапни си сине, хапни си...“* „Сине!!!“ Така се обръщаха и баба, и дядо, към децата, независимо дали са момчета или момичета. Каква свръхчовешка чувствителност, любов и топлина имаше в това обръщение! Баба бе може би най-кроткият, тих, добър човек, който съм познавал. Никога не съм я виждал и чувал да се ядоса, да повиши тон, да се сърди на някой. Едва след като закуся баба ме изпращаше да паса кравата с име Мурга и нейното теленце. Когато се връщах разбирах, че баба през деня е извършила още десетки работи. Много често я виждах да бие масло, да прави сирене. Тя умееше да преде, да тъче, да плете, да бродира, да шие. От вълната на семейните овце тъчеше одяла и черги, плетеше фланели, жилетки, чорапи. От отглеждания от семейството технически коноп пък бе изтъкала за всяко от децата си красиви, практични пътеки и други постелки. Семейството отглеждаше и буби, от които извличаше естествена коприна. От нея, както баба, така и по-големите ѝ дъщери умееха да тъкат фини копринени платове.

Баба Вата също като дядо Георги бе религиозна жена. Всеки неин ден започваше и завършваше с кратка молитва. Прекръстваше се преди и след хранене на закуска, обед, вечеря. Спазваше постите, изповядване и причестяване, но за разлика от дядо Георги, когато пребиваваше в Казанлък не ходеше на черква. През есента на 1955 г. дойде в Казанлък и пребивава близо три месеца, за да помогне на майка ми при отглеждане на наскоро родената ми сестра. Дойде с голям багаж. Наред с личните си вещи, носеше кошници с ошав от сини сливи, ябълки и круши, домашно масло и сирене, както и живи една кокошка от особена порода, две юрдечки и един паток. Как

ги е носила през дългото пътуване от Осиковица, през Ботевград до София, а след това от столицата през гара Антон до Казанлък не можехме да си обясним. Помня, че от патките, които ни донесе, през следващите години моите родители създадоха цяло ято и то със своите яйца и месо ни спасяваше от глад през тежките години, когато родителите ми бяха безработни, а после с мижави заплати. През последните години и особено, когато с дядо живееха в Ботевград, в дома на леля Еленка, баба страдаше „от задух“. Дали този „задух“ бе в резултат на астма или пък на сърдечна недостатъчност тогава не ми е станало ясно. Едва когато приключих този разказ и помолих по телефона някои от братовчедите си да кажат кратки спомени за дядо и баба, разбрах от Николай Цветанов и Петър Пешков, че през последните години на живота си баба е пушила специални цигари против задуха. Това означава, че той се е дължал на астма, защото през 50-те и 60-те години на ХХ в. единственият метод, с който българските лекари лекуваха астмата бе чрез специални билкови противоастматични цигари. Баба Вата почина на 08 септември 1965 г. в Ботевград.

По-долу ще предам кратки впечатления за дядо Георги и баба Вата на част от техните внуци: Бонка Василева Михайлова, чийто спомен за баба Вата публикувах по-горе, а за дядо Георги през март 2023г по телефона сподели следното: *„За мене дядо Георги бе изключително работлив човек. Запомнила съм го постоянно да работи, било въщи, било на нивите. Малко говореше, почти винаги мълчалив. Веднъж с брат ми Иван отидохме с дядо да му помагаме при обработката на една нива. Накрая на работата, той започна с много хубави думи да ни хвали и благодари за извършеното, от което ни стана много приятно.“*

Маргарита Димитрова Вутова (по телефона през март 2023 г.): *„Почти всяка ученическа ваканция прекарвах в Осиковица, за разлика от брат ми, който по същото време бе в Джурово, при другата ни баба. Обикновено помагах на баба и дядо, като пасях овцете. Ако трябва да обобщя с едно изречение, за мене дядо Георги и баба Вата бяха истински селски, отрудени, работливи хора.“*

Маргаритка Цветанова Дончева: (по телефона през март 2023 г.): *„Всяко лято с брат ми Николай бяхме в Осиковица, но предимно при родителите на баща ни, в махала Робовица. При дядо Георги и баба Вата слизахме по-рядко. В моите спомени те ще останат като много добри, хрисими, меки хора.“*

Николай Цветанов Николов (също по телефона през март 2023 г.): *„Както е казала и сестра ми, ние с нея повече пребивавахме при другите ни баба и дядо – в махала Робовица. Ходил съм понякога и при баба Вата и дядо Георги да им помагам, като съм пасъл овцете и кравата, но това е било по-рядко. Помня, че дядо бе много религиозен. Често го виждах да чете библията. Той бе и по-строг от баба, която бе много добра. Строг бе, но не да ни се кара или бие, а да ни дава съвети, ако нещо сгрешим. Като че ли имам спомен, че към края на живота си баба пушеше някакви цигари против задуха си.“*

Иван Василев Иванов (по телефона на 04.04.2023 г.): *„След като с майка и сестра ми се върнахме от Македония, през есента на 1944 г. за кратко живяхме в Осиковица. След това, само през някои от летата по за месец, месец и половина съм бил при*

баба Вата и дядо Георги. Помагал съм им, като преди всичко пасях овцете. Баба и дядо бяха човечни, добри, образовани хора. Често ни пишеха хубави писма“.

Петър Цветанов Пешков (с писмо до автора изпратено на 02.04.2023 г.): „До 6-ти клас живях при моя дядо Пешко (по линия на баща ми) и с майка ми Елена, горе, в махала Кратуните на с. Осиковица. Вече съм на 84 години и ми е доста трудно в натрупаната памет да изровя нещо от тия най-ранни детски години. Но... добре си спомням, че през летата майка ми Елена, за да може да работи на нивите, често ме изпращаше при баба Вата да ме гледа и при дядо Георги да ме възпитава, за разлика от дядо ми Пешко, който ме е глезил. Нали бях кръстен на него.

Доколкото си спомням, по сегашните разбирания семейството на дядо Георги бе типично патриархално. Каквото си изработиш, това ще ядеш и каквото си изпредеш и изтъчеш, с това ще се обличаш и завиваш през годината. Дядо разпределяше работата по нивите за деня. Баба ръководеше въщи и оправяше всички отношения между членовете на семейството. Въщи кипеше много работа. Лелите шиеха рокли и други дрехи на жените от селото. Къщата бе и бояджийска работилница. Под сайванта имаше няколко казана, в които се варяха и боядисваха преди и платове на цялото село. В тая дейност участваше и ръководеше вуйчо Кирил. Приемаше преждите и платовете, слагаше им робош и записваше в една книга на кой са и в какъв цвят да се боядисат. Вуйчо бе строг и затворен човек. Не помня да сме играли с него. Но беше и много добър дърводелец. Беше направил на всяка от лелите дъбов скрин. Тоя на майка ми още стои в спалнята на село и аз не мога да разбера как само с трион и ренде може да се направи на ръка такава мебел?!

През лятото на село, при баба Вата се струпаха цял орляк дечурлига, братовчеди и братовчедки на различна възраст. Докато бях по-малък с нас на село бяха леля Бонка и леля Веска, още неомъжени. Те помагаша на баба да ни гледа. Дядо Георги бе много строг и дистанциран от нас децата. По цял ден бе на работа по къра. Вечер като се върнеше, баба му даваше отчет кой от нас е слушал най-много. За другите дядо само питаше „Ами ти?“ Това бе най-строгото нещо. Бой и други наказания не помня да е имало. Просто имаше ред и ние слушахме. Баба Вата въртеше къщата. Цял ден нещо правеше: готвеше, переше (всичко на ръка), гледаше животните (прасе, кокошки и други домашни птици, кучета) и нас. Аз и сега, и тогава, спя по 4-5 часа. И тогава се събуждах през нощта и ставах. Помня я посред нощ на двора тя все нещо работеше. Не знам кога е спяла. Майка ми разправяше за нея същото. Не помня да е имало ред за хранене през деня за децата. Толкова много братовчеди и братовчедки на различна възраст. Баба и лелите си знаят как са ни хранили, къпали, преобличали. Много добре помня, че вечерята протичаше задължително абсолютно по един и същ начин. В стаичката долу, в малката къщичка, се събираше цялото семейство. Баба някак тържествено слагаше паралията. (дървена, кръгла около метър, с ниски крачета маса). Всички се нареждахме около нея на малки трикраки столчета. Дядо четеше кратка молитва, благодареше на Бог, че и тази вечер живи сме се събрали да вечеряме. После всички сядахме и баба слагаше яденето в средата, в голяма пръстена паница. Дядо начупваше пред всеки по парче от току-що опечената в подница пита хляб. Никога в живота си не съм ял по-вкусен хляб!!! Всеки имаше по една дървена лъжица. Ядеше се в пълно мълчание. Ако някой от по-малките деца проговореше, дядо облизваше лъжицата си и без да каже нещо го удряше леко по главата. Като свършеше

манджата и баба раздигнаше масата, дядо обираше с едната си ръка трохите на ронен хляб в другата и хапваше с думите „Благодаря ти Господи, че ни нахрани и тая вечер!“ После лягахме, защото беше тъмно, а осветлението беше на газена лампа, с много скъпата газ. Спяхме всички горе, в къщата, на един одър (дълго дървено легло, като нар, постлано с черги и дълги много твърди възглавници). Подредбата беше: дядо, баба, една от лелите, обикновено леля Веска, най-малките деца и другите по ред на възраст. Накрая на реда обикновено бе леля Бонка. Тя се правеше на строга и усмиряваше хихиканията, гъделичканията и т.н. Завивахме се всички с една голяма дълга черга.

Дядо Георги до 60-годишна възраст не е бил набожен. Беше заклет земеделец и бе потърпевш от гоненията след убийството на Ал. Стамболийски. Крил се из горите около селото докато свършат гоненията на земеделците, а баба му е носела храна през нощта. Дядо тогава не ходеше на черква с баба в неделя. Казваше, че ако има Бог не би допуснал да избият толкова много хора през войните. Като остаря дядо постепенно започна все повече да оглушава. Започна да чете библията, да ходи на черква. Накрая, когато майка ми ги прибра в Ботевград, като се връщах в отпуск той беше неадекватен. Не ме познаваше. Излизаше и се губеше по улиците и даже извън града. Баба Вата не беше много набожна, но ходеше всяка неделя на черква с другите жени. Като ставаше нещо приказка за Господ тя само казваше: „Бе Той явно не е знаел, иначе нямаше да допусне да застрелят Цветан.“ (За убийството на Цветан Пешков – бащата на Петър Пешков, вж. подробно на стр. 120 от книгата – б. а. Ст С).

Когато майка ми прибра дядо и баба в Ботевград и аз като курсант във ВВАУ „Г. Бенковски“ се прибрах в отпуск, си спомням как баба седеше на стълбището и подробно, най-адекватно ме разпитваше как се уча, какво правя с момичетата и как изобщо живея. Имаше съвсем разумно отношение към нещата, за които ѝ споделях и се жалвах. Помня, че все още имаше дебела плитка и пушеше специални цигари против задуха, за да може да говори с мене. Баба до края на живота си бе с разума си и всичките ѝ дъщери се съветваха с нея за различни проблеми.“